

УДК 352:342. 2 (477)

А.В. РЕШЕТНИЧЕНКО

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ЕНЕРГЕТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ: ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ**Решетніченко Андрій Володимирович** – доктор філософських наук, професор кафедри філософії та соціально – політичних дисциплін, Академія Митної служби України (м. Дніпропетровськ)

Розкриті поняття, структурно – функціональна будова, механізми та підходи до управління процесами розвитку енергетичного потенціалу суб'єктів соціального та інших видів буття.

Ключові слова: енергія, рушійні сили, енергетичні рівні, структура енергетичного потенціалу, механізми розвитку енергетичного потенціалу, енергетичний універсум.

Решетніченко А.В. Управление развитием энергетического потенциала: философские аспекты

Раскрыто понятие, структурно – функциональное строение, механизмы и подходы к управлению процессами развития энергетического потенциала субъектов социального и других видов бытия.

Ключевые слова: энергия, движущие силы, энергетические уровни, структура энергетического потенциала, механизмы развития энергетического потенциала, энергетический универсум.

Reshetnichenko A.V. Management of development of energetic potential: philosophical aspects

Discloses a concept of structural - functional structure, mechanisms and approaches to the management of the development process of the energy potential subjects of social and other life.

Keywords: energy, dynamics, energy levels, the structure of the energy potential, mechanisms of development of the energy potential, energy universe.

Постановка проблеми. Актуальність проблеми стану енергетичного потенціалу окремих країн і планети в цілому обумовлена різким загостренням протиріч між абсолютною монополією на енергоносії з боку корумпованих місцевих, регіональних, державних та світових латентних владних структур і фактичним позбавленням громадськості конституційних прав на розкриття, розвиток та практичне використання безлічі реально існуючих неорганічних, органічних, соціокультурних та космічних видів енергії. Свідомо спрямовуючи суспільство на грань екологічної катастрофи шляхом безкарного знищення лісових, газових, нафтових ресурсів та використання небезпечної ядерної енергії, світовий уряд неуприковано прагне довести населення планети до «золотого мільярда» як кінцевої мети агонізуючого антинародного режиму.

Аналіз досліджень і публікацій. В багатотисячній історії пізнання головна увага приділялась дослідженню природи та механізмів прояву механічної, електричної, електромагнітної, хімічної, ядерної, теплової, вакуумної і так званої «темної» енергії. Наприклад, у механіці предметом аналізу виступали поняття «енергії руху» (кінетики) та «енергії взаємодії» (потенціалу), а у фізиці – «енергії електромагнітних полів», «випромінювань» та «гравітацій». Безумовним досягненням на цьому шляху виступає висунутий Ю. Майером та Д.Джоулем закон збереження енергії, який, з одного боку, акцентує увагу на цілісності процесів буття, а з іншого - підіймає надзвичайно важливі і фактично повністю відкриті процеси формування, розвитку та практичної реалізації енергетичного потенціалу рослинного, тваринного, соціального, планетарного та космічного походження як невід'ємних складових самого цього буття, на що у свій час справедливо

звертали увагу Бор, Крамерс та Селтер. Більше того, певним чином досліджувані в історії пізнання енергоносії є складовими головним чином неорганічного буття, природа, механізми та потенціал якого є на порядки простішим і меншим, ніж енергетичний потенціал органічного та духовного видів буття.

Однією з головних причин стримування прогресу на шляху розуміння природи, будови та механізмів розвитку енергії виступає тенденція зведення її сутності до предмета лише технічних та природничих дисциплін, на що у Фейнмановських лекціях з фізики справедливо зазначається, що ні фізики, ні математики, ні енергетики самі не знають, що являє собою енергія. Виходячи з цього нерозумно здійснювати спроби пізнання сутності якісно більш складних видів організованої енергії шляхом зведення її предмета лише до природничих або технічних дисциплін¹. Що ж стосується спроб до розкриття предмета соціальної енергії, то тут беззастережно домінують підходи, які взагалі заперечують навіть існування самої соціальної енергії². Що ж стосується поглядів на систему енергетичної будови буття, то тут у кращому випадку можна вести мову про часткові, суперечливі, редуковані та здебільше деструктивні підходи³, які, на жаль, не тільки не наближають, а й перешкоджають зусиллям, спрямованим на розуміння сутності енергетичного потенціалу як частини, так і самого цілісного у своїй основі буття.

Мета дослідження полягає у розробці енергетичного універсуму актуального буття як головної умови розуміння структури, функцій, механізмів та законів формування, розвитку і практичної реалізації енергетичного потенціалу носіїв неорганічних, органічних і духовних форм руху матерії, енергії та інформації.

Виклад основного матеріалу дослідження.

© А.В. Решетніченко, 2013

Практична реалізація поставленої мети передбачає розв'язання наступних надзвичайно складних і фактично відкритих завдань до яких слід, на наш погляд, віднести:

- класифікацію видів енергії відповідно до будови картини світу;
- розробку структурної будови енергетичного універсуму суб'єктів буття;
- обґрунтування механізмів формування і практичної реалізації соціальних та інших видів енергетичного потенціалу;
- формулювання системи законів розвитку енергетичного потенціалу суб'єктів буття.

Підходи до розв'язання першого завдання визначались розробкою протягом ХХ століть уявлень про п'ять матеріальних носіїв якісно відмінних видів енергії – механічної, фізичної, хімічної, біологічної та соціальної. Проведені нами на протязі останніх двох десятиліть дослідження будови картини світу дозволили виділити дев'ять видів матеріальних носіїв енергії, кожен з яких проходить по три якісно відмінні рівні організації і тим самим забезпечує формування 27 видів енергетичного потенціалу суб'єктів неорганічного, органічного і духовного буття⁴. Таким чином, за типом матеріального носія види енергії поділяються на механічну, фізичну, хімічну, геологічну, ботанічну, зоологічну, соціальну, космічну і галактичну. Враховуючи ж поділ кожної з форм руху матерії на початкові, середні і вищі рівні розвитку, кожен з видів енергії також поділяється на нижчий, середній і вищий, що відповідає 27 рівням організації енергетичного універсуму буття. Оскільки ж діалектична будова буття, крім актуального, потребує враховувати також і структуру буття потенційного та безконечного, то організація енергетичного універсуму потенціального буття буде включати вже 54, а структура безконечного буття - 81 рівень якісно відмінних видів енергії.

За спрямованістю процесів енергія поділяється на накопичувальну та реалізаційну. Так, реалізації активних дій людини передують процеси накопичення енергії шляхом споживання повітря, води, ресурсів хімічного, рослинного або тваринного походження. Накопичення інтелектуального енергетичного потенціалу також забезпечується багаторічними зусиллями розвитку інноваційних стилів мислення, які у кінцевому підсумку складають основу механізмів управління процесами як накопичення, так і практичної реалізації енергетичного потенціалу суб'єкта соціального буття.

За мірою загальності різні види енергії поділяються на окремі (унікальні, часткові), спеціальні, загальні та глобальні. За сферою діяльності суб'єктів енергія поділяється на освітню, виробничу, наукову, сільськогосподарську, економічну, правову, військову, транспортну, комунікативну, політичну та соціокультурну.

За носієм енергетичний потенціал суб'єктів соціуму виступає основою функціонування та розвитку особистостей, сімей, гуртів, колективів,

селищ, сіл, міст, регіонів, держав, континентів, планет, космічного і галактичного простору. В залежності від характеру проявів енергія поділяється на моментальну, тимчасову, епізодичну, періодичну безперервну, імпульсивну та квантифіковану. Залежно від мети і завдань пізнавальної діяльності доцільне використання додаткового спектру критеріїв класифікації видів енергії.

Друге завдання потребує розробки принципово нової методології. В якості методологічної основи розв'язання надзвичайно складного і тому найбільш значимого для людства питання, яке за попередні два тисячоліття навіть не наблизилось до уявлень про структурну будову енергетичного універсуму, використано розроблені нами методи тезаурусів понять, кластерного аналізу і мультимодальної логіки⁵. Так, тезауруси понять як системи засобів пізнавальної діяльності дозволяють характеризувати природу енергетичного універсуму як моністично взаємопов'язані поля, схеми, моделі, матриці, аури, парадигми, образи, ідеали чи навіть фантоми. Моністична природа енергетичного універсуму робить суб'єкта буття як засобом поєднання, так і визначальною умовою розвитку частини в структурі цілого.

Методи кластерного аналізу дозволили розкрити як діалектичну природу будови енергетичного універсуму, так і механізми формування системи блочної будови процесів виробництва якісно відмінних видів енергії. Так, історично обумовлені складові енергетичного універсуму розкриваються трьома типами блоків – об'єктивним, детермінаційним та рушійним. Основу об'єктивного блоку як вищих форм організації енергетичного потенціалу складають соціальна, космічна та галактична форми руху матерії. Основу детермінаційного блоку складають геологічна, ботанічна та зоологічна форми руху матерії. До складу рушійного блоку входять механічна, фізична і хімічна форми матерії.

Роль носіїв духовного енергетичного потенціалу виконують корелятивно пов'язані з вищими формами руху матерії суспільні, планетарні та транспарентні види енергії.

Виробниками біогеоценотичного енергетичного потенціалу виступають віталістичні, фітотропні та животворні види енергії обумовлені функціонуванням органічних форм руху матерії.

Рушійними силами продукування термодинамічного енергетичного потенціалу виступають кінетичні, ядерні та водневі види енергії пов'язані з розвитком механічних, фізичних та хімічних форм руху матерії (Див мал. №1).

Розв'язання третього завдання потребує розуміння того факту, що визначна роль у процесах розвитку і практичної реалізації усіх видів енергії належить суспільству як головному носію соціальної енергії. Причини даного явища обумовлені багатьма чинниками. Об'єктивні полягають у тому, що без повноцінного розвитку та практичної реалізації соціального

енергетичного потенціалу не може йти мови як про подальший розвиток знятих термодинамічних і біогеоценотичних видів енергії, так і про долю планетарних та транспарентних видів енергії як головних умов освоєння космічного і галактичного простору.

Інші причини обумовлені вкрай незадовільним станом розуміння природи, динаміки і законів розвитку нижчих форм енергії. Компенсувати ці недоліки здатна, на наш погляд, методологічна платформа розуміння сутності соціальних видів енергії, яка може стимулювати більш продуктивну розробку та використання невичерпного потенціалу неорганічного і органічного буття людства. Отже, зупинимось на механізмах виробництва соціальних видів енергетичного потенціалу більш детально.

Головною умовою запобігання редукованим підходам до розуміння природи різних видів енергії має стати визнання діалектичного характеру механізмів їх формування, розвитку та практичної реалізації. В якості прикладу можна навести введене У.Ренкіним у XIX столітті поняття «потенційної енергії», яка тлумачиться, на жаль, як суто скалярна фізична величина точки або тіла, здатна виконувати роботу. Кінетична енергія також розглядається лише як характеристика механічних систем. Зрозуміло, що подібне обмеження не тільки звужує, а й суттєво деформує уявлення про можливості неорганічних, органічних та духовних видів енергії.

У цьому зв'язку доцільно розглянути механізми формування, розвитку та реалізації значно більш широких понять «накопичувальних» та «реалізаційних» видів енергії. Так, механізми формування накопичувальної енергії кардинально відрізняються від механізмів енергії реалізації не тільки за напрямками та результатами, а й за змістом технік і процедур їх практичної реалізації.

Однією з головних умов формування накопичувальної соціальної та інших видів енергії виступає діалектичний механізм синтезування як процес розв'язання відносин між протилежностями, що розкривається за формулою: 1(тезис)+2(антитезис)=3(синтез).

Наступним кроком виступає механізм фреймування як процес формування таких підсистем, які надають конкретному виду енергії нової якісної ознаки і розкриваються за формулою: 1 (тезис) + 2 (антитезис) + 3 (синтез) = 6 (фрейм). Структурно упорядкований процесами історичного розвитку механізм організації підсистем накопичувальної енергії носить назву «кластеру» і розкривається за формулою: 1 (тезис) + 2(антитезис) + 3 (синтез) + 4 (фрейм) = 10 (кластер).

Механізми формування енергії реалізації дзеркально відображають механізми накопичувальних форм енергії і надають розглянутим вище процесам синтезування, фреймування та кластеризації протилежного напрямку. Так, підвалини механізмів енергії реалізації закладають процеси розмежування, характер яких розкривається за формулою: 09 (антитезис) + 08 (тезис) = 1,7 (розмежування).

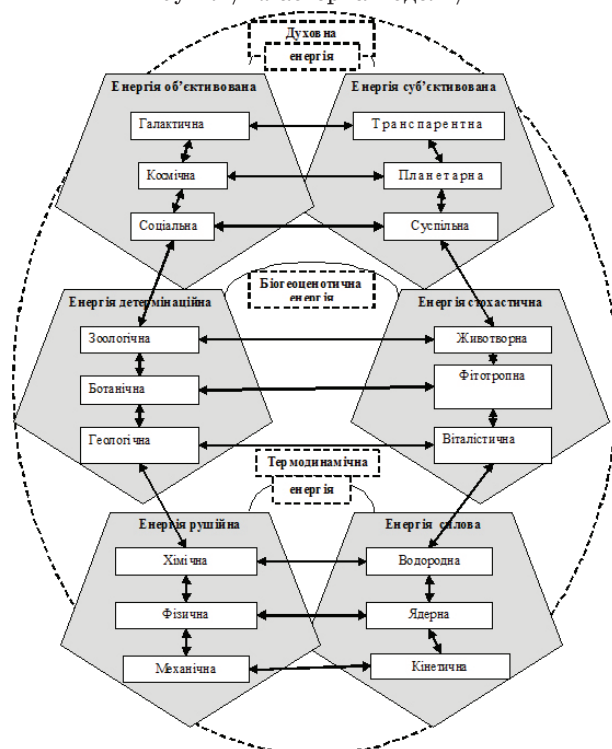
Зворотні механізми фреймування процеси розкриваються за формулою: 09 (антитезис) + 08 (тезис) + 07 (розмежування) = 2,4 (роз'єднання). Вищі форми енергії реалізації також кластеризуються, хоча ці кластери носять протилежно спрямований напрямок зусиль і розкриваються за допомогою механізмів розпаду за наступною формулою:

09 (антитезис) + 08(тезис) + 07 (розмежування) + 06 (роз'єднання) = 3,0 (розпад). Враховуючи, що кожен з розглянутих складових механізму формування як накопичувальних, так і реалізаційних видів енергії може розглядатись як коефіцієнт рівня розвитку, показник напрямку процесу та індикатор практичної реалізації, ми маємо, на нашу думку, необхідні підстави для висновку про те, що рівень можливостей енергії реалізації складає приблизно третину від накопичених видів енергетичного потенціалу.

Поставлене у дослідженні четверте завдання визначення системи законів розвитку енергетичного потенціалу суб'єктів буття може бути вирішена лише за умов кардинального перегляду домінуючих сьогодні редукованих теоретико-методологічних підходів. Головні з них обумовлені вузьким розумінням природи діалектики та десятками окремих і спеціальних теорій⁶.

Малюнок № 1.

Енергетичний універсум суб'єктів актуального буття / кластерна модель/

Оскільки розглянуті нами ще п'ятнадцять років тому глобальні закони і принципи управління процесами розвитку суспільства так і не знайшли подальшого розвитку ні в одній із сфер⁷, ми спробуємо розкрити їхні можливості

відповідно до розуміння законів розвитку енергетичного потенціалу, до основних з яких слід віднести:

- Закон єдності енергетичного потенціалу суб'єктів буття. Форма прояву – єдиний енергетичний універсум, який може проявлятися у формі енергетичного фантому, тезаурусу, ідеалу, поля, аури, матриці, образу, схеми, моделі або парадигми.

- Закон тотожності видів енергії. Розкривається механізмами фрактальної будови енергетичних потенціалів, коли якісно відмінні рівні організації буття ніби «зливаються» в єдину лінійку, що як вирва інтегрує окремі навички, дії та процедури у цілісну систему регуляції процесів життєдіяльності як окремих людей, так і соціальних спільнот. Так, кожна людина повсякчасно «зливає» у помислах і діях енергії механічні і фізичні, хімічні і психічні, індивідуальні і суспільні, духовні і космоцентричні.

- Закон роздвоєння видів енергетичного потенціалу. Мова йде про енергетичний потенціал-накопичувальний та реалізаційний, актуальний і потенційний, природничий та духовний, індивідуальний та суспільний.

- Закон взаємопереходу видів енергії. Розкриває динаміку процесів поєднання частини і цілого, прямих і зворотних зв'язків, напрямків формування і реалізації енергетичного потенціалу, інформаційних основ кібернетизації процесів розвитку суспільства.

- Закон ієрархії видів енергетичного потенціалу. Розкриває динаміку відносин між простим і складним, між початковим і досконалим, між онто – та гносеологічними складовими розвитку суб'єктів буття.

Так, енергетичний потенціал дитини менший, ніж у дорослої людини. Разом з тим, як спрямовується подальший розвиток визначають інтелектуальні, культурні, духовні складові енергетичного потенціалу, а не сама по собі будова мускулатури тіла.

- Закон саморегуляції енергії. Визначається характером процесів самоорганізації як окремих видів буття, так і цілісного у своїй основі енергетичного універсуму. Краще за все даний закон ілюструється принципами гомеостатичної саморегуляції енергетичного потенціалу суб'єктів буття.

- Закон змінюваності видів енергії.
- Закон «зняття» вищими видами енергії нижчих.

- Закон випереджаючого розвитку енергетичних універсумів суб'єктів буття.

- Закон пропорційного співвідношення видів енергії у будові структурної організації енергетичного потенціалу суб'єктів буття. Форми прояву цього закону ілюструються наслідками реалізації принципу краси, який надає діям людей основ моралі, добролюбства, гармонії у відносинах з природою.

Висновки.

1. Енергія є визначальною рушійною силою розвитку людини, держави, природи в умовах освоєння актуального, потенційного, безконечного буття і має досліджуватись фахівцями, здатними поєднувати гуманітарні, природничі та технічні напрямки пізнавальної діяльності. З цією метою доцільно створити на базі НАН України міжнародний інститут «Управління розвитком енергетичного потенціалу».

2. Базові критерії класифікації видів енергії визначаються уявленнями про будову представленої нами моделі картини світу, яка включає дев'ять базових форм рухів матерії, кожна з яких проходить по три якісно відмінні рівні розвитку.

3. Структура енергетичного універсуму має діалектичну природу і включає 27 рівнів виробництва термодинамічних, біогеоценотичних та духовних видів енергії.

4. Система історичних обумовлених чинників розвитку енергії розкривається трьома блоками носіїв - об'єктивних, детермінаційних та рушійних – структура яких представлена дев'ятьма формами руху матерії розробленої нами картини світу.

5. На рівні неорганічного буття рушійними силами термодинамічної енергії виступають кінетична, ядерна та воднева види енергії.

6. На рівні органічного буття рушійними силами біогеоценотичної енергії виступають віталістична, фітотропна та животворча види енергії.

7. Енергетичні основи духовної енергії складають суспільна, планетарна та транспарентна енергія.

8. Закони розвитку енергетичного потенціалу мають скласти підвалини принципово нової системи пізнання і державного управління.

ПРИМІТКИ:

¹ Фейнмановские лекции по физике. Вып. 1. – М., 1977. – 324с.

² Бехарев А.М. Социальная энергия, эмоции, власть//Вестник Нижегородского университета им. Н.И.Лобачевского. Серия «Социальные науки». – 2008. - №1(9). – С.16.

³ Наприклад, у сучасній психіатрії на зміну Фрейдівській теорії «лібідинозної енергії» прийшла так звана «інформаційна модель» енергії соціальної, природа якої обмежується, на жаль, лише редукованими вимогами до «Я – ідентичності» окремо взятої особистості. – Див.:Национальная психологическая энциклопедия//Vocabulary.ru/dictionari/9/word/socialnaya-energiya

⁴ Решетніченко А.В. Картина мира в системе познания//А.В.Решетніченко, И.В.Распопов. – Д., ДГУ, 1992. – 136 С. Решетніченко А.В. Парадигма жизнедеятельности и мировоззрение:Методологический аспект. – Д., ДГУ, 1997ю – 176 С.

⁵ Решетніченко А.В. Світоглядна роль моністичного тезаурусу//Грані – 2009 - № 67. – С. 45 – 49. Решетніченко А.В. Кластерне моделювання процесів управління розвитком суспільства//Публічне управління: теорія та практика. - №4 (8). – 2011. – С. 10 – 19. Решетніченко А.В. Логічні основи розвитку суспільства: гносеологічні аспекти//Грані - № 8. (88) - 2012. - С. 53 – 56.

⁶ Решетніченко А.В. Методологія форм розвитку суспільства: управлінські аспекти// Решетніченко А.В., Кіреєва О.Б.

Соціально – економічний розвиток суспільства: інновації, екологія, інформатизація. Між нар. наук. – практ. конф. 19-20 жовтня 2012 р. – Донецьк: Дон. держ. ун – т управління, 2012. – С. 39 – 54.

⁷ Решетніченко А.В. Закони і принципи управління суспільством//Грані. – 1999. - №2. – С.84 – 88.

Стаття надійшла до редакції 23.06.2013